

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Cristina BOGZEANU

**EVOLUȚIA RELAȚIEI NATO-UE
FAȚĂ DE DETERMINAREA
POLILOR DE PUTERE**

**Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2013**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BOGZEANU, CRISTINA

Evoluția relației NATO-UE față de determinarea polilor de putere /
Cristina Bogzeanu. – București : Editura Universității Naționale de Apărare
"Carol I", 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-660-082-8

327.51 NATO

341.217(4) UE

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autoarei*

ISBN 978-606-660-082-8

CUPRINS

Argument	5
Capitolul 1.	
Tranziția sistemului internațional de la unipolaritate la multipolaritate	7
1.1. Delimitări conceptuale	7
1.2. Starea curentă a sistemului internațional	9
Capitolul 2.	
Coordonate, viziune și semnificații	14
2.1. Coordonate	14
2.2. Relația NATO-UE în viziunile strategice ale celor două organizații	20
2.3. Parteneriatul strategic NATO-UE în prezent	22
Capitolul 3.	
Tradiție și schimbare	27
3.1. Efecte ale tranziției către multipolaritate	27
3.2. Planificarea apărării	30
3.3. Tendințe în planul misiunilor asumate	33
3.3.1. <i>Securitatea europeană între NATO și UE</i>	34
3.3.2. <i>Managementul crizelor. Concepte și operații</i>	42
3.3.3. <i>Noi domenii de cooperare. Securitatea cibernetică și securitatea energetică</i>	49
Concluzii	54
Bibliografie	56

The Evolution of NATO-EU Partnership in Relation with the Determinations of the Poles of Power

Summary

• Foreword • International system's transition from unipolarity to multipolarity * *Conceptual delimitations* * *The current state of international system* • Coordinates, vision and significances * *Coordinates* * *NATO-EU relation within the strategic visions of the two organizations* * *NATO-EU partnership at present* • Tradition and change * *Effects of the transition to multipolarity* * *Defence planning* * *Trends in the area of assumed missions* * *European security between NATO and EU* * *Crisis management. Concepts and operations* * *New areas of cooperation. Cyber and energy security* • Conclusions • Bibliography

Abstract

World economic and financial crisis, which begun in 2007, hasn't ceased to generate effects in all the areas of international affairs. The changes occurred in this context in the area of the distribution of power resources on the international arena and, implicitly, on the international system's polarity have drawn the attention of the academic, political and economic environment.

Undoubtedly, this train of phenomena also impacted on the terms in which security issues are discussed at present and the relation between NATO and EU are not an exception from this trend.

The present study is a theoretical and empirical, military, political and economical approach on the evolution of NATO-EU relation in the current international context, also considering its history. At the same time, special emphasis is laid on the impact that the US change of status on the international arena had on NATO-EU relation.

ARGUMENT

Cu un an înainte de manifestarea plenară a efectelor crizei economice și financiare mondiale, în ianuarie 2007, Jaap de Hoop Scheffer, Secretarul General al NATO de la acea vreme, vorbea despre relația dintre NATO și UE în ipostaza de „conflict înghețat”¹, subliniind astfel caracterul problematic și dificil al cooperării dintre principalele organizații regionale de securitate.

Existența unei strânse relații de cooperare între NATO și UE, ca principali actori de securitate în spațiul european și euroatlantic, se conturează ca un fapt extrem de necesar și firesc chiar având în vedere existența celor 21 de state membre comune, a spațiului de interes, a agendei de securitate stabilită, precum și a istoriei raporturilor dintre ele. De asemenea, tot o realitate de netăgăduit este importanța pe care o au interesele naționale ale statelor membre, calculele strategice pe care fiecare dintre acestea și le face, precum și gradul de compatibilitate dintre ele.

Schimbările în planul polarității sistemului internațional generează repercusiuni asupra termenilor în care relația dintre NATO și UE se definește. Astfel, dacă raportul dintre cele două organizații s-a conturat în contextul unipolarității, în care SUA aveau rolul de unică super-putere a lumii, conturarea din ce în ce mai clară a posibilității ca alături de aceasta să apară și alte centre notabile și comparabile de putere a avut, în mod cert, repercusiuni asupra parteneriatului NATO-UE. Definirea intereselor naționale și a priorităților strategice a actorului descris de Madeleine Albright drept „națiunea indispensabilă” se repercutează asupra ambelor organizații, respectiv a NATO, unde Washington reprezintă aliatul cu cele mai consistente

¹ *NATO and the EU: Time for a New Chapter. Keynote speech by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer, 29 Jan. 2007, Berlin, Germany, URL: <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s070129b.html>.*

resurse de putere, și UE prin relațiile de parteneriat. Practic, atunci când abordăm problema raportului dintre NATO și UE, SUA joacă un rol central.

Schimbarea polarității sistemului internațional este însoțită și de apariția de noi caracteristici ale mediului internațional de securitate, noi provocări și chiar noi riscuri și amenințări de securitate care necesită un nou mod de abordare, dat fiind că mutațiile în planul polarității echivalează, în primul rând, cu schimbări în planul relațiilor dintre actorii internaționali.

De altfel, nici percepțiile asupra relațiilor dintre cele două organizații nu pot fi caracterizate drept constante de-a lungul timpului. Dacă la momentul primilor pași întreprinși de Bruxelles către dezvoltarea unei dimensiuni de securitate și apărare, exista temerea că UE putea deveni un posibil competitor al NATO în ceea ce privește furnizarea de securitate pentru spațiul european, discursul a evoluat treptat către imperativul unui parteneriat bazat pe egalitate și complementaritate. Mai mult, documentele oficiale și discursurile reprezentanților celor două organizații abundă în evidențieri ale necesității cooperării sau consolidării cooperării NATO-UE în diverse domenii aferente securității. Concret, însă, la nivel acțiunilor întreprinse în comun, al consultărilor, al creării de cadre legale și instituționale de cooperare, relația trebuie, în mod evident, îmbunătățită.

Depășirea obstacolelor în calea dezvoltării unei astfel de relații este pe cât de necesară, pe atât de dificil de realizat, în ciuda existenței un fundament comun în plan valoric, al intereselor și percepțiilor asupra afacerilor internaționale.

Dacă, în 2007, de Hoop Scheffer aprecia că parteneriatul strategic dintre NATO și UE nu a ajuns încă în secolul al XXI-lea, rămânând ancorat în anii '90, cum putem evalua natura acestei relații în prezent?

Capitolul 1.

TRANZIȚIA SISTEMULUI INTERNAȚIONAL DE LA UNIPOLARITATE LA MULTIPOLARITATE

1.1. Delimitări conceptuale

În disciplina relațiilor internaționale, termenul de „polaritate” se referă la numărul de centre de putere independente din sistem. Pentru a contura o imagine clară asupra semnificației etapei curente a evoluției sistemului internațional, considerăm necesar să plecăm de la o scurtă abordare teoretică a ideii de putere, din prisma studiilor de securitate și relații internaționale.

Puterea, analizată în special în studiile de factură realistă, a fost definită ca fiind principalul obiect al politicii internaționale. Practic, politica internațională poate fi văzută, finalmente, drept o competiție pentru putere. În acest sens, utilă este definiția dată de Morgenthau puterii – capacitatea cuiva de a controla mintea și acțiunile altor oameni², sau pe cea dată de Kissinger, atunci când se referea la state, în mod special – „capacitatea unei entități de a-și impune voința asupra alteia sau de a rezista presiunilor exercitate de altă entitate”³. Astfel, prin putere, putem înțelege o referință la un anumit stat, la o anumită entitate care are capacitatea de a-și exercita o astfel de capacitate, după cum a fost definită de Kissinger. Totodată, termenul de „putere” se referă adesea și la rezultatul cumulului resurselor de putere, având înțelesul de „potențial de putere”.

În această ordine de idei, evoluția relației dintre NATO și UE sub determinarea schimbării polarității sistemului

² Cf. Hans J. MORGENTHAU, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 68.

³ Henry KISSINGER, *Probleme de Strategie Națională (Problems of National Strategy. A Book of Readings)*, ed. V, 1971, p. 3, apud Teodor FRUNZETI; Vladimir ZODIAN, *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, p. 19.

internațional nu poate fi analizată fără a face trimitere la modificările din planul intereselor și statutului internațional al statelor ce le alcătuiesc, precum și la relațiile dintre acestea cu state terțe.

Dintr-o altă perspectivă, în prezent, puterea poate fi analizată din perspectiva a două fenomene globale distincte. Pe de o parte, avem de a face cu o tranziție a puterii dinspre spațiul euroatlantic către centrele de putere emergente, iar, pe de alta, cu un fenomen de difuzie a acesteia. Previziunile pe termen scurt și mediu⁴ indică faptul că una dintre tendințele globale este constituită de creșterea nivelului de acces al indivizilor și al grupurilor mici la tehnologii letale și disruptive – capacități de lovire cu precizie, instrumente cibernetice, armament destinat bio-terorismului – ce le permite să înfăptuiască acte violente la scară mare, capacitate care, până acum nu foarte mult timp, constituia apanajul exclusiv al statelor. Practic, dacă avem de a face cu un fenomen de tranziție a puterii, vizibil în dinamica configurației sistemului internațional, cu un fenomen ce poate fi asimilat unei „tranziții geografice a puterii”, în paralel, se petrece și un fenomen de difuzie a acesteia dinspre actorii statali spre actorii non-statali.

Din perspectiva prezentului studiu, dacă tranziția puterii afectează, evident, relația NATO-UE din prisma relațiilor dintre statele membre, precum și a celor dintre acestea și state terțe, fenomenul de difuzie a puterii se reflectă în ariile în care cele două organizații cooperează, un exemplu elocvent fiind, în acest sens, problema securității cibernetice.

⁴ National Intelligence Council, *Global Trends 2030. Alternative Worlds*, December 2012, p. ii, URL: www.dni.gov/nic/globaltrends.

1.2. Starea curentă a sistemului internațional

Criza economică și financiară mondială ce a debutat în 2007 marchează începutul unei noi etape în istoria relațiilor internaționale. Din perspectiva polarității, de la acest reper temporal, vorbim despre o etapă de tranziție, de trecere de la unipolaritate la multipolaritate.

Spre deosebire de schimbarea precedentă a polarității (de la bipolaritate la unipolaritate după implozia URSS), de data aceasta, avem de a face cu un proces, schimbarea fiind una lentă. Acesta este și motivul pentru care, în opinia noastră, starea curentă a sistemului internațional din prisma polarității, poate fi definită drept una de tranziție, de trecere de la o configurație unipolară la una multipolară, dat fiind că niciunul dintre statele considerate puteri emergente (China, Rusia, India, Brazilia, Africa de Sud, Turcia) nu a atins încă nivelul puterii deținut de SUA și nici nu are instrumentele de putere necesare dezvoltării unor politici similare acesteia.

Conform statisticilor⁵, SUA ocupă încă primul loc în clasamentul cheltuielilor militare, cu 682 mld. \$ investiți în acest domeniu numai în cursul anului 2012, iar alianțele din care face parte (NATO, în special) și relațiile de parteneriat îi garantează o influență considerabilă pe plan mondial. Al doilea stat din clasament este China, dar diferența dintre bugetele celor două este considerabilă, Beijing având un cheltuieli militare, în cursul anului 2012 de aproximativ 166 mld. \$. Federația Rusă este cel de-al treilea stat din lume din perspectiva bugetului militar, investițiile acesteia pentru același an ridicându-se la aproximativ 90,7 mld. \$.

Mai mult, în ciuda crizei economice și financiare mondiale, SUA nu pot fi ignorate nici ca actor economic

mondial. Datele recente⁶ indică redresarea notabilă a Washingtonului din punct de vedere economic, înregistrând o rată de creștere economică de 2,2,% (2012), respectiv 1,8% (2011). Deși creșterea economică a SUA este mai modestă decât cea înregistrată de puterile emergente în plan economic – China (9,3% în 2011, respectiv 7,8% în 2012), Federația Rusă (3,4 în 2012, respectiv 4,3% în 2011), India (6,5% în 2012, respectiv 6,8% în 2011), Turcia (9,2% în 2010, respectiv 8,5% în 2011) – aceasta întrunește o serie de condiții ce îi pot permite consolidarea economică. Mai mult, în cazul puterilor emergente se remarcă deja și o tendință de scădere a ratei de creștere economică. Acest fenomen este vizibil în special în ceea ce privește datele despre Brazilia, a cărei rată de creștere economică estimată, în 2012, este de doar 0,9%. Nici Turcia, un alt stat care se contura ca un viitor pol de putere nu este departe. Astfel, dacă aceasta înregistra o rată a creșterii economice de 9,2% în 2010, în 2011, creșterea înregistra un procent de 8,5, pentru ca, în 2012, acesta să fie de doar 2,6%.

Printre condițiile ce permit consolidarea economică a SUA se numără nu doar revoluția din plan energetic, ci și restructurarea sistemului bancar, revitalizarea sectorului imobiliar, dar și reducerea deficitului bugetar la începutul anului 2013, ca urmare a creșterii taxelor și a reducerii cheltuielilor, la care putem adăuga și stabilitatea politică dată de realegerea lui Barack Obama în funcția de președinte în 2012. Prin urmare, deși criza economică și financiară ce a debutat în 2007 a avut consecințe devastatoare pentru economia SUA, același eveniment poate fi considerat și o oportunitate de restructurare și îmbunătățire economică a SUA.

Cert este, însă, faptul că sistemul internațional evoluează către multipolaritate, către o configurație în care SUA va juca

⁵ Stockholm International Peace Research Institute, *The 15 countries with the highest military expenditure in 2012*, URL: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/Top%2015%20table%202012.pdf>.

⁶ Pentru realizarea acestei analize, au fost utilizate datele furnizate de CIA World Factbook, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>.

în continuare rolul de putere majoră a arenei internaționale, dar nu și pe cel de unică super-putere mondială.

Evoluția sistemului internațional de la o configurație unipolară la una multipolară echivalează cu schimbarea distribuției resurselor de putere la nivel internațional, în cazul unei configurații multipolare existând mai multe centre de putere care cumulează resurse de putere similare din punct de vedere cantitativ și calitativ și care, împreună, reunesc majoritatea resurselor de putere ale lumii. Totodată, existența mai multor centre de putere în cadrul unui sistem internațional multipolar presupune și că niciunul dintre acestea nu deține resursele necesare pentru a deveni o putere dominantă.

Acest fapt este susținut și de studii de natură economică. Spre exemplu, National Intelligence Council estima că, în 2025, SUA vor fi în continuare principalul pol de putere al lumii, dar dominația americană va cunoaște o diminuare⁷. Ideea este coroborată și prin raportul făcut public de aceeași instituție la finalul anului 2012, *Global Trends 2030. Alternative Worlds*. Conform acestuia, deși SUA au cunoscut un declin relativ în raport cu puterile emergente, rolul său pe arena internațională este crucial din prisma capacității de a lucra cu noii parteneri și de a redefini coordonatele sistemului internațional⁸. Din acest punct de vedere, Washington va rămâne un „primus inter pares”.

În acest context, teoriile dezvoltate în jurul noțiunii de polaritate s-au dezvoltat considerabil. Astfel, au apărut argumentări teoretice ale interpolarității⁹, non-polarității¹⁰,

⁷ Joseph S. Jr. NYE, „The Future of American Power. Dominance and Decline in Perspective”, în *Foreign Affairs*, Vol. 89, no. 6, November/December 2010, pp. 2-12.

⁸ National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, December 2012, URL: www.dni.gov/nic/globaltrends.

⁹ Sintagmă ce definește o configurație multipolară a sistemului internațional, dar prin care se pune accent pe necesitatea cooperării între marile puteri globale și regionale pentru gestionarea problemelor comune, a căror soluție

apolarității¹¹. De asemenea, există și alte puncte de vedere care fac referire și alte tipologii mixte ale configurației sistemului internațional. Astfel, acesta poate fi și policentric sau chiar unimultipolar¹². În opinia noastră, toate aceste demersuri științifice sunt rezultatul eforturilor de a înțelege cursul evenimentelor ce se petrec la nivelul mediului internațional de securitate, de a identifica aspecte comune, constante, într-o etapă caracterizată, în primul rând și în mod fundamental, de schimbări rapide, de a da o explicație faptului că sistemul internațional cunoaște, într-adevăr, o mutație la nivelul polarității, dar că există un actor – SUA – care își păstrează un statut de „primul între egali”. Sunt eforturi de a explica fenomenele aparent paradoxale care caracterizează mediul internațional de securitate în prezent.

nu poate fi găsită în alt mod. „*Interpolaritatea este multipolaritate în epoca interdependenței*”. Pentru detalii, a se vedea Giovanni GREVI, *The Interpolar world: a new scenario*, Occasional Paper, no. 79, June 2009, European Union Institute for Security Studies, Paris.

¹⁰ Non-polaritatea nu echivalează însă cu un vid de putere la nivel internațional, ci cu o lume în care afacerile internaționale nu sunt dominate de una sau mai multe puteri, ci de zeci de astfel de entități ce dețin o putere semnificativă. Într-un astfel de sistem, niciunul dintre centrele de putere semnificativă nu îl domină pe celălalt, pentru că astfel am putea vorbi despre unipolarism. Pentru detalii, a se vedea Richard N. HAASS, „The Age of Nonpolarity”, în *Foreign Affairs*, vol. 87, nr. 3, May/June 2008, pp. 44-56.

¹¹ Definește un vacuum de putere la nivel mondial, dat fiind că niciuna dintre puterile „candidate” la statutul de mare putere nu îndeplinește toate condițiile necesare obținerii unui asemenea statut. Descrie un scenariu „în cel mai rău caz posibil”, făcând o paralelă cu perioada Evului Mediu. Totuși, ignoră capacitatea statelor de a-și urmări interesele în cadrul unor organizații internaționale și de a coopera în vederea atingerii unor interese comune sau pentru contracararea unor amenințări comune de securitate. Pentru detalii, Niall FERGUSSON, „A World Without Power”, în *Foreign Policy*, 1 July 2004, URL: http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/07/01/a_world_without_power?page=0,3.

¹² Pentru detalii, a se vedea Petru DUȚU, Alexandra SARCINSCHI, Cristina BOGZEANU, *Apărarea națională între viziune și realitate, la început de mileniu*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2013, p. 10.

De asemenea, nu lipsit de dificultăți este și efortul de a analiza impactul acestei stări a lucrurilor la nivelul distribuției resurselor de putere pe plan internațional asupra organizării și funcționării actorilor nonstatali de tipul NATO și UE și, cu atât mai mult, a impactului asupra relațiilor dintre cele două.

Parteneriatul transatlantic s-a conturat în contextul unipolarității, fiind fundamentat pe consolidarea cooperării dintre cele două țărmuri ale Atlanticului în domeniile de interes comun, având în centru garanția de securitate oferită de NATO actorilor spațiului european. SUA au jucat dintotdeauna un rol fundamental în cadrul acestui parteneriat, fiind unica super-putere a lumii, capabilă să ofere garanții de securitate aliaților, suportând și o mare parte din costurile securității euroatlantice¹³.

Astfel, în opinia noastră, cheia înțelegerii efectelor schimbării configurației sistemului internațional asupra relației dintre NATO și UE este analiza mutațiilor apărute la nivelul resurselor de putere, intereselor și comportamentului actorului aflat în centrul acestui fenomen – Statele Unite ale Americii.

¹³ Pentru detalii, a se vedea Cristina BOGZEANU, „Implicații ale tranziției spre multipolaritate asupra relației dintre NATO și UE”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [48]/2013.

Capitolul 2. **COORDONATE, VIZIUNE ȘI SEMNIFICAȚII**

2.1. Coordonate

Analiza relației dintre NATO și UE comportă o serie complexă de dificultăți, a căror amploare a determinat chiar emiterea unor opinii conform cărora, de fapt, nu putem vorbi despre o relație NATO-UE, pentru că aceasta nu există realmente¹⁴. Prima dintre ele constă chiar în obiectul analizei deoarece avem de a face cu o alianță politico-militară și cu o organizație inter-guvernamentală de integrare, cu doi actori nonstatali, distincți ca natură, care au un număr considerabil de state membre în comun. În plus, NATO cuprinde și o putere mondială considerabilă, SUA, care a constituit, cel puțin până în perioada ce a urmat crizei economice și financiare mondiale, principalul finanțator al Alianței și statul care a avut cea mai mare contribuție la eforturile de garantare a securității spațiului euro-atlantic; UE nu are o astfel de putere în componență, la nivelul acesteia, putând fi identificate doar puteri regionale – Germania, Franța, Marea Britanie.

Mai mult, în discursul din 2007, Jaap de Hoop Scheffer menționa ca posibilă cauză a stagnării evoluției parteneriatului NATO-UE dorința de a ține departe una de cealaltă cele două organizații, dat fiind că o apropiere mai mare a lor ar echivala cu o influență încă și mai mare a SUA în Europa¹⁵.

Ideea de apărare, viziunea asupra modului în care statele

¹⁴ Jolyon HOWORTH, „NATO and ESDP: Institutional Complexities and Political Realities”, în *Politique Étrangere. English edition*, no. 4/2009, p. 95, URL: www.ifri.org/downloads/pe42009howorth.pdf.

¹⁵ *NATO and the EU: Time for a New Chapter. Keynote speech by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer*, 29 Jan. 2007, Berlin, Germany, URL: <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s070129b.html>.

membre pot contribui la apărarea lor sub umbrela celor două organizații este, de asemenea, sensibil diferită. În cazul NATO, avem de a face cu apărare colectivă, în care deciziile sunt adoptate în mod inter-guvernamental, fiecare decident reprezentând statul membru de proveniență. Și în cazul UE, acest aspect se poate descrie într-o manieră similară, problema constând însă în faptul că UE și-a propus să evolueze către crearea unui sistem de apărare comună, în care deciziile ar fi, în această situație, la latitudinea autorităților de la Bruxelles.

De asemenea, deși la momentul redactării prezentului studiu, NATO și UE au 22 de state membre comune, se pot identifica aspecte sensibile și în ceea ce privește cooperarea la nivel politic și aceasta numai dacă luăm în considerare problema Turciei, putere militară considerabilă, stat membru al NATO, dar a cărei integrare în UE a fost tergiversată în mod repetat. Un punct critic al acestei probleme este reprezentat de tensiunile dintre Turcia și Cipru, stat membru al UE, care nu este recunoscut, însă, de Turcia.

Un alt aspect care face mai dificilă sarcina de a realiza o astfel de analiză constă în funcțiile celor doi actori, cel puțin în momentul creării lor. Indubitabil, ambii au contribuit la menținerea unui climat de pace și stabilitate în spațiul european și euroatlantic și au avut un aport consistent și la promovarea păcii în afara acestor spații. De reținut este, însă, că, în timp ce funcția primară a NATO este garantarea securității în planul dimensiunii militare, UE a luat naștere ca organizație de integrare economică și politică, dimensiunea de apărare și securitate luând naștere doar ulterior, în urma summitului de la Köln, din 1999, care a marcat începutul cristalizării conceptului de Politică Europeană de Securitate și Apărare. *Prin urmare, din această perspectivă, putem vorbi, mai degrabă, despre o relație între NATO și Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC), decât una între NATO și UE, per ansamblu.*

În aceeași ordine de idei, dacă ne raportăm și la rolul

central jucat de SUA în această ecuație, putem asocia relația dintre NATO și UE cu una din dimensiunile politico-militare ale parteneriatului transatlantic.

Totuși, în ciuda dificultăților și aspectelor negative care marchează relația dintre NATO și UE, acest raport a demonstrat că poate funcționa și produce efecte pe linie politică și militară.

Consolidate în contextul existenței amenințării nucleare sovietice, relațiile euroatlantice s-au constituit într-una dintre cele mai viabile comunități de securitate identificabile pe arena internațională. Totodată, această comunitate de securitate beneficiază de cel mai dezvoltat cadru instituțional la nivel mondial. Nicio altă regiune sau comunitate de securitate nu are la bază o gamă de instituții atât de variate, complexe, dar și complementare, care să acopere întreg spectrul de probleme de interes comun.

După finalul Războiului Rece, NATO a devenit principalul garant al securității europene, cadrul prin care SUA puteau da asigurări de securitate statelor europene. În 1990, este semnată Declarația Transatlantică, care reglementează relațiile dintre SUA și Comunitatea Europeană, pe atunci, prin aceasta, cele două părți recunoscând necesitatea de a-și apropia pe cât de mult posibil pozițiile față aspectele economice și politice de interes mutual, angajându-se într-o cooperare strânsă¹⁶. Relațiile dintre NATO și UE au căpătat o dimensiune instituțională în 2001, când s-a stabilit practica unor întâlniri comune între reprezentanții celor două instituții.

Ulterior, în 2002, a fost emisă Declarația NATO-UE asupra Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA), prin care Alianța își exprima clar sprijinul pentru formarea și dezvoltarea PESA, dar se reitera și o serie de principii politice ale acestui parteneriat precum: a) consultări mutuale; b)

¹⁶ *Trans-Atlantic Declaration on EC-US Relations*, 1990, URL: http://eeas.europa.eu/us/docs/trans_declaration_90_en.pdf.

egalitatea și respectarea autonomiei în materie de luare a deciziilor la nivelul NATO și al UE; c) respectarea intereselor statelor membre ale NATO și UE; d) respectarea principiilor din Carta ONU; e) dezvoltarea capabilităților militare necesare comune celor două organizații în mod coerent, transparent și pe principiul consolidării reciproce¹⁷. Totodată, formularea textului Declarației NATO-UE asupra PESA relevă și o altă caracteristică a relației dintre cele două organizații în planul securității și apărării, valabile de atunci, dar pe care NATO, respectiv SUA, își doresc să o schimbe în prezent. Este vorba despre rolul secundar atribuit Uniunii din acest punct de vedere în raport cu NATO. „Uniunea Europeană și NATO (...) salută continuarea rolului important al NATO în domeniul managementului crizelor și prevenirii conflictelor și reafirmă că NATO rămâne fundamentul apărării colective a membrilor săi, (...) reafirmă că un rol mai puternic al europenilor va contribui la vitalitatea Alianței, mai ales în domeniul managementului crizelor”¹⁸.

În 2003, Acordurile „Berlin Plus” stabileau și baza pentru cooperarea NATO-UE în domeniul managementului crizelor. „Berlin Plus” reprezintă una dintre puținele dimensiuni ale cooperării dintre NATO și UE, care a căpătat și un puternic fundament instituțional. Totuși, până în prezent, UE a derulat doar două misiuni în cadrul acestor acorduri (Concordia în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei și Althea în Bosnia-Herțegovina). Ambele misiuni ale UE au urmat și au preluat responsabilitățile unor misiuni NATO. De fapt, principiul care a stat la baza eforturilor de constituire a dimensiunii de securitate și apărare a UE a fost constituit de cel al permanentei complementarității cu NATO în ceea ce privește nu doar

viziunea asupra securității, ci și acțiunile militare propriu zise. Această necesitate emerge din faptul că majoritatea statelor membre ale NATO sunt și membre ale UE, ceea ce a dat naștere imperativului evitării suprapunerii, a dublării de eforturi și de angajare a resurselor.

De asemenea, de reținut este și faptul că dimensiunea de securitate și apărare europeană a luat naștere în cadrul NATO, fiind gândită ca „separabilă, dar nu separată” de Alianță. Cristalizarea și evoluțiile făcute pe această linie în cadrul Comunităților Europene și, mai târziu, al Uniunii Europene a ridicat adesea întrebări referitoare relația dintre NATO și UE în planul securității și apărării, la împărțirea funcțiilor celor două, modul de dezvoltare al capabilităților, existând temeri în ceea ce privește raportul dintre șansele ca UE să devină un competitor pentru NATO, pe de o parte, și, de cealaltă parte, cele care aceasta să se dezvolte în deplină complementaritate. „Berlin Plus” pot fi considerate, din această perspectivă, o încercare de a supune unor reglementări relația NATO-UE, putând fi însă observată o tendință, la acea vreme, de a oferi Uniunii un statut secundar în raport cu NATO, de a construi pentru aceasta o funcție de sprijin pentru acțiunile derulate sub egida NATO, iar modul de derulare a celor două misiuni în Balcanii de Vest este elocvent în acest sens.

Însă, din 2003, când au intrat în vigoare Acordurile „Berlin Plus”, lumea a traversat o serie de schimbări substanțiale. Relația dintre NATO și UE se află astăzi pusă sub semnul imperativului împărțirii echitabile a sarcinilor în materie de securitate europeană și euroatlantică, dar și internațională. NATO și UE și-au continuat cooperarea, construindu-și viziuni strategice similare și sprijinindu-se în acțiunile întreprinse pe arena internațională, chiar dacă nu sub egida acordurilor încheiate în 2003. Cu alte cuvinte, spre deosebire de atitudinea adoptată în acest context, poziția curentă a NATO (și, aici, trebuie avută în vedere, în special,

¹⁷ *The NATO-EU Strategic Partnership*, URL: <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf>, pp. 3-4.

¹⁸ *EU-NATO Declaration on ESDP*, 16 December 2002, URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm.

poziția SUA, centrală în organizarea și funcționarea Alianței) nu mai este de a menține UE într-o poziție subsidiară în ceea ce privește securitatea și apărarea, ci de a o dezvolta până la poziția de egalitate, astfel încât să fie capabilă să își asume responsabilități egale în această sferă. Pe scurt, SUA își dorește nu mai puțină, ci mai multă politică de apărare a UE¹⁹.

După atacurile de la 11 septembrie 2001, SUA și UE s-au coalizat împotriva unei noi amenințări, de data aceasta de tip asimetric, terorismul internațional devenind, în viziunea ambelor, cea mai gravă amenințare la adresa securității proprii, dar și a celei regionale și internaționale. Totodată, reacția SUA după atacul din septembrie 2001, intervenția militară din Irak, a marcat și unul dintre cele mai serioase momente de răscruce din istoria parteneriatului transatlantic, dat fiind că nu toate statele membre ale UE au susținut și aprobat lansarea operațiunii SUA în absența primirii acordului din partea Consiliului de Securitate al ONU. Consolidarea relațiilor dintre cele două părți a fost posibilă, însă, în condițiile în care acestea identificau ca principală amenințare de securitate același fenomen.

După 11 septembrie 2001, un alt eveniment care a marcat modul de abordare a relațiilor dintre SUA și Europa a fost constituit de criza economică și financiară mondială, ce a debutat în 2007 în SUA și a început să fie resimțită puternic pe ambele maluri ale Atlanticului în 2008, generând repercusiuni și asupra relațiilor dintre NATO și UE, ridicând întrebări asupra viabilității și valabilității acestui parteneriat. De reținut este însă faptul că UE rămâne principalul partener strategic al SUA atât din punct de vedere economic, cât și din acela al securității. Europa nu este doar cel mai mare partener economic al SUA, ci

¹⁹ Asle TOJE, *The European Union as a Small Power – After the Post-Cold War*, Palgrave MacMillan, Basingstoke, 2010, p. 16 apud Chris SMITH, *EU-NATO Relations*, Work Package 4. Politics and Ideology, June 2011, p. 18, URL: http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/63/83/81/PDF/EWP_politics_ideology_Eu_NATO.pdf.

și cel mai important partener în lupta împotriva riscurilor și amenințărilor actuale precum lupta împotriva terorismului și proliferarea armamentului de distrugere în masă.

2.2. Relația dintre NATO și UE în viziunile strategice ale celor două organizații

Rolul cheie jucat de parteneriatul euroatlantic a fost subliniat constant în cadrul documentelor programatice elaborate la nivelul NATO. Astfel, Conceptul Strategic al Alianței (2010) menționa că „legătura transatlantică rămâne la fel de puternică și de importantă în prezervarea păcii și securității euroatlantice ca întotdeauna. Securitatea membrilor NATO de pe ambele părți ale Atlanticului este indivizibilă”²⁰. Ideea este reiterată și în cadrul declarației în urma Summitului de la Chicago (2012): „NATO și UE împărtășesc valori și interese strategice comune. UE e un partener unic și esențial pentru NATO. Consolidarea completă a acestui parteneriat strategic, așa cum cele două organizații au căzut de acord și după cum a fost stipulat în Conceptul Strategic, are o importanță deosebită în timpurile de austeritate pe care le traversăm”²¹.

Pe de altă parte, reiterarea necesității de a consolida relațiile de cooperare dintre NATO și UE poate fi interpretată nu doar ca un semn al conștientizării și acceptării necesității dezvoltării acestuia, în condiții de egalitate, ci și ca indicii ale unor probleme rămase nerezolvate în ceea ce privește parametrii în care relația se definește. Astfel, declarațiile asupra

²⁰ *Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă*, în Impact Strategic, nr. 4[37]/2010, p. 8.

²¹ *Chicago Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012*, Press Release (2012) 062, URL: http://www.nato.int/cps/en/nato/live/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.

necesității unui parteneriat NATO-UE funcțional conțin indicii ale faptului că această cooperare este încă supusă unor dificultăți semnificative.

O abordare similară poate fi identificată la nivelul UE. Deși, în opinia noastră, Bruxelles are nevoie să își elaboreze o nouă strategie de securitate, conformă cu noile caracteristici ale mediului internațional de securitate, documentele care relevă viziunea strategică a Uniunii sunt totuși elocvente pentru locul pe care parteneriatul transatlantic îl joacă în contextul securității europene. Astfel, Strategia europeană de securitate (2003) menționa că „Statele Unite ale Americii au jucat un rol esențial în integrarea și în securitatea europeană, în special prin intermediul NATO”²² și „Acordurile permanente UE-NATO (...) îmbunătățesc capacitatea operațională a UE și oferă cadrul pentru parteneriatul strategic între cele două organizații în domeniul gestionării crizelor. Acest fapt ilustrează hotărârea noastră comună de a face față provocărilor noului secol”²³. Necesitatea prezervării și consolidării parteneriatului dintre UE și NATO este evidențiată și în cadrul Raportului privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate (2008): „UE și NATO trebuie să își aprofundeze parteneriatul strategic pentru o mai bună cooperare în gestionarea crizelor”²⁴.

Totuși, deși sarcinile organizațiilor rămân constante, deși impactul pozitiv al cooperării dintre ele este în continuare recunoscut, la fel ca și necesitatea aprofundării parteneriatului, este clar faptul că relația dintre NATO și UE evoluează către o

²² *Strategia Europeană de Securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*, URL: <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIRO.pdf>, p. 1.

²³ *Ibidem*, p. 12.

²⁴ *Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare*, Bruxelles, 11 decembrie 2008, URL: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/press_data/RO/reports/104652.pdf, p. 2.

nouă etapă, sub influența dinamicii generale a mediului internațional de securitate.

Tendențele generale descrise anterior denotă deopotrivă menținerea importanței relațiilor dintre NATO și UE, dar și imperativul schimbării acestora, al adaptării la un nou mediu internațional, în condițiile în care însăși relevanța lor ca actori non-statali pe arena internațională este pusă sub semnul întrebării.

Evident este faptul că cele două organizații continuă să joace un rol semnificativ în ecuația securității europene și euroatlantice. Chiar dacă centrul de gravitate al afacerilor internaționale a glisat spre regiunea Asia-Pacific, NATO și UE și, în special relațiile dintre ele, sunt axate asupra securității acestui spațiu. Mai mult, fundamentul acestei relații – setul de valori, principii și interese comune – nu a încetat să mai existe odată cu emergența unor noi centre de putere ce au atras „pivotarea” intereselor strategice ale SUA către regiunea Asia-Pacific, deși acest fenomen le-a afectat cu siguranță.

2.3. Parteneriatul strategic NATO-UE în prezent

Parteneriatul dintre NATO și UE este unul cu valoare strategică pentru ambele organizații, iar importanța acestuia este încă și mai consistentă în contextul curent. În condițiile în care statutul celor două organizații, precum și al statelor membre pe arena internațională este supus unei serii consistente de provocări aduse de mutațiile în planul polilor de putere, valorificarea la maximum a avantajelor ce decurg din acest parteneriat este cu atât mai semnificativă.

Provocările în contextul cărora relația dintre NATO și UE evoluează în prezent și care sunt, în marea lor parte, legate de criza economică și financiară mondială, ar putea fi rezumate astfel:

- reducerea bugetelor pentru apărare, care capătă conotații mult mai grave pentru o parte din statele europene ale căror investiții în domeniul apărării erau oricum mici;

- Politica de Securitate și Apărare Comună a UE a trecut relativ recent printr-o reformă instituțională care nu și-a demonstrat încă eficiența și utilitatea;

- transformarea statutului SUA pe arena internațională prin îndepărtarea de poziția de unică super-putere a lumii către cea de centru semnificativ de putere al lumii alături de alte centre comparabile;

- glisarea intereselor strategice ale SUA către regiunea Asia-Pacific;

- închiderea teatrelor de operații din Orientul Mijlociu;

- tendința de escaladare a situațiilor conflictuale din partea de Nord a Africii, precum și menținerea unui climat instabil în Orientul Mijlociu.

Garanțiile de securitate pentru statele europene ce emerg din simpla semnificație a articolului 5 al Tratatului de la Washington își mențin valabilitatea chiar și în condițiile schimbării polarității sistemului internațional și al glisării intereselor SUA către Asia-Pacific. Pe de altă parte, existența parteneriatului transatlantic conferă și SUA o serie de avantaje, deloc neglijabile precum existența unor aliați cu un fundament politic și valoric extrem de similar, plasați într-un mediu relativ stabil și predictibil. Parteneriatul transatlantic poate fi privit ca unul mutual avantajos de ambele părți, iar relația dintre NATO și UE este grevată pe acesta, putând fi considerată dimensiunea politico-militară supranațională a parteneriatului transatlantic.

La o încercare de a observa viziunea pe care fiecare dintre organizații o are despre cealaltă, așa cum reiese din prezentările oficiale publicate on-line, se poate observa o discrepanță între modul în care fiecare dintre acestea se referă la cealaltă. O posibilă explicație ar putea fi regăsită tocmai în natura celor două organizații, UE având un spectru de activitate

mult mai larg decât NATO, care se concentrează preponderent pe dimensiunea politică și militară a securității, acordând, în consecință, un spațiu mult mai mare cooperării cu Uniunea Europeană pe această dimensiune.

Pagina web oficială a Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE) face referire la NATO doar în contextul semnificațiilor și conținutului Acordurilor „Berlin Plus”²⁵. Site-ul NATO²⁶ dedică însă un spațiu mult mai extins parteneriatului cu UE, subliniind în repetate rânduri importanța acestuia, rolul jucat de UE în menținerea securității în spațiul euroatlantic, necesitatea dezvoltării dimensiunii de securitate și apărare a UE, precum și pe cea ca cele două organizații să joace roluri complementare și să se sprijine reciproc în menținerea securității internaționale. Mijloacele pentru realizarea acestor obiective sunt următoarele²⁷:

- menținerea, în mod reciproc, a deschiderii, transparenței, complementarității și respectului pentru autonomia și integritatea instituțională a celor două organizații;

- perfecționarea cooperării practice în cadrul operațiilor în toată gama de crize, de la planificare coordonată la sprijin mutual pe teren;

- extinderea consultărilor politice pentru a include toate aspectele de interes comun astfel încât să fie posibilă conturarea unei evaluări și a unei perspective comune asupra acestora;

- cooperarea completă în dezvoltarea capacităților astfel încât să fie minimizată dublarea și să fie maximizată eficiența cheltuielilor.

Astfel, conform documentelor și textelor oficiale, cooperarea dintre NATO și UE se conturează ca fiind extrem

²⁵ *CSDP Partnership*, URL: http://www.eeas.europa.eu/csdp/partners/index_en.htm.

²⁶ *NATO-EU: a strategic partnership*, URL: http://www.nato.int/cps/en/nato/live/topics_49217.htm.

²⁷ *Ibidem*.

de necesară și utilă, dar fără a beneficia și de definiții clare și concrete ale obiectivelor acestor organizații, fără a avea un aparat instituțional suficient adaptat și dezvoltat necesităților cooperării. Mai mult, raportul dintre NATO și UE se poate defini prin inegalitatea în planul capabilităților și al capacității de a reacționa, dar și prin stringența nevoii ca partenerul cu resurse materiale și instituționale mai puțin dezvoltate să evolueze.

Totuși, atât NATO, cât și UE se remarcă prin construirea și dezvoltarea unei viziuni comune asupra securității, asupra mediului internațional de securitate și riscurilor și amenințărilor de securitate. De asemenea, cooperarea dintre NATO și UE s-a materializat adesea prin misiuni derulate în comun sau în mod complementar în Balcanii de Vest, Afganistan, Darfur sau în largul coastei Somaliei. Experiența din Balcanii de Vest a adus în prim plan necesitatea dezvoltării unui concept care să creeze cadrul necesar pentru acțiuni complementare, soluția fiind identificată în ideea de „abordare cuprinzătoare” (*comprehensive approach*). O abordare cuprinzătoare, în accepțiunea celor două organizații, presupune utilizarea instrumentelor civile, militare și politice în procesul de management al crizelor. Principalul motiv care a stat la baza dezvoltării acestui concept rezidă în complexitatea crizelor și a cauzelor acestora în perioada recentă. Astfel, instrumentul militar, oricât de necesar și de eficient, nu este de ajuns pentru o abordare optimă a respectivelor crize și aceasta deoarece cauzele nu se regăsesc, adesea, în plan militar, ci în cel economic, politic, social. Semnificațiile și evoluțiile crizelor din nordul Africii și Orientul Mijlociu din cursul anilor 2010-2011 sunt elocvente în acest sens.

Abordarea cuprinzătoare se conturează ca un concept central al relației dintre NATO și UE în sensul în care UE a avut tendința de a-și dezvolta preponderent capacitatea civilă de management al crizelor, conceptul fiind centrat, în viziunea

Bruxelles-ului, pe principii precum „dezvoltarea capacităților locale în statele eșuate, importanța politicii pentru garantarea păcii, legitimitatea intervenției de soluționare a crizei, unitatea efortului, securitatea, transformarea crizei și angajamentul regional”²⁸.

Marcată de dificultăți numeroase și semnificative, fără a beneficia și de un cadru normativ și instituțional solid, relația dintre NATO și UE sau, mai corect spus, dintre NATO și PSAC a rezultat într-o viziuni concordante asupra mediului internațional de securitate, în inovări conceptuale, dar și în acțiuni comune, duse în teatrele de operații. Schimbarea contextului internațional în care această relație se definește și se concretizează atrage, în mod inevitabil, repercusiuni clare asupra acesteia. Astfel de repercusiuni pot fi identificate în planul planificării apărării, al misiunilor asumate și zonelor de responsabilitate, precum și în plan conceptual.

²⁸ Teodor FRUNZETI, „Abordarea cuprinzătoare în gestionarea crizelor”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [44]/2012, p. 11.

Capitolul 3. TRADIȚIE ȘI SCHIMBARE

3.1. Efecte ale tranziției către multipolaritate

Marea parte a analizelor asupra dinamicii sistemului internațional după criza economică și financiară s-au concentrat asupra scăderii puterii relative a SUA față de puterile emergente, China în mod special. Decizia de a închide teatrele de operații din Afganistan și Irak a fost interpretată ca semn al scăderii capacității Washingtonului de a se implica în problemele de securitate ale altor regiuni. Însă, aspectul care a reținut cel mai mult atenția comunității internaționale, a lumii academice și politice a fost decizia SUA de a anunța că interesele sale strategice au „pivotat” către regiunea Asia-Pacific. Întrebările ulterioare s-au axat asupra continuării angajamentelor asumate față de securitatea euroatlantică, asupra prezervării intereselor SUA față de această regiune, asupra mutațiilor ce urmează să apară la nivelul NATO și al relației dintre NATO și UE și, finalmente, asupra viitorului UE, puternic afectată de criza economică și financiară și încă incapabilă din prisma resurselor financiare, militare și organizaționale să își garanteze unilateral securitatea sau pe cea a regiunilor din vecinătatea apropiată.

Per ansamblu, schimbările la nivelul politicii externe conduse de la Washington se materializează, pe de o parte, în acțiuni de restrângere a prezenței și a investițiilor în securitatea și stabilitatea Orientului Mijlociu și Europei și, pe de alta, în acțiuni consolidate a prezenței și de creștere a nivelului de angajare în regiunea Asia-Pacific. De asemenea, măsurile care intră în prima categorie menționată nu echivalează cu dispariția intereselor strategice ale SUA față de respectivii actori. UE continuă să fie principalul partener strategic al SUA, iar Orientul Mijlociu întrunește încă multe condiții pentru ca

Washington să îl asocieze cu aspecte ale propriei securități naționale.

Practic, existența unor interese strategice ale SUA în regiunea Asia-Pacific nu este într-atât un aspect de noutate, cât o tendință accentuată în contextul tranziției sistemului internațional către o eră a multipolarității. Menținerea unui echilibru de putere în Asia-Pacific se numără printre interesele SUA încă din timpul Războiului Rece, dar emergența Chinei ca putere globală, în contextul în care capacitatea SUA de a aloca resurse considerabile și în această zonă, în paralel cu cele deja angajate în spațiul european și în Orientul Mijlociu, a scăzut considerabil în perioada recentă, a făcut necesară această schimbare a priorităților.

Un alt aspect care capătă dintre ce în ce mai multă importanță pentru relațiile dintre NATO și UE în contextul tranziției sistemului internațional către o configurație multipolară este reprezentat de locul pe care îl vor avea relațiile celor două organizații cu actorii din Asia-Pacific.

Pe de o parte, după cum am demonstrat anterior, glisarea intereselor strategice ale SUA către Asia-Pacific, echivalează cu creșterea necesității ca europenii să se angajeze mai mult în asigurarea propriei securități și în furnizarea securității vecinătății apropiate. Concomitent, atât la nivelul NATO, cât și al UE, se poate observa o tendință de a urma SUA în ceea ce privește interesul acordat regiunii Asia-Pacific.

Schimbarea în planul liniilor directoare ale politicii externe ale SUA a atras modificări și în modul în care NATO abordează securitatea internațională. Dezvoltarea și consolidarea parteneriatelor a constituit dintotdeauna una dintre căile de asigurarea a securității internaționale în viziunea NATO, dar, în perioada ce a urmat crizei economice și financiare, se poate remarca o atenție deosebită acordată acestor inițiative, în special celor care vizează actorii din regiunea Asia-Pacific. Astfel, se vorbește despre două organizații care

funcționează sub o singură umbrelă, doi NATO într-unu²⁹ – una văzută ca nucleu al alianței, care funcționează pe baza principiului securității colective și pe cel stipulat în articolul 5 din Tratatul de la Washington și o alta globală, cuprinzând statele partenere, deschis angajării în acțiuni dincolo de granițele Europei, dar fără a presupune participarea obligatorie a tuturor celor 28 de state membre.

Și la nivelul UE se vorbește despre o „pivotare europeană”³⁰, nu atât din punct de vedere militar, cât mai ales din perspectivă economică, monetară, tehnologică și a aspectelor de „soft power”, tendință ce a debutat, conform sursei citate, cu un deceniu în urmă. Poziția Uniunii față de Asia-Pacific se poate dovedi o lamă cu două tăișuri. Pe de o parte, implicarea UE în această regiune ar putea fi interpretată ca o racordare a europenilor la tendințele globale iar, pe de altă, ca o risipă de energie având în vedere nu doar responsabilitatea crescută și pentru propria securitate, ci și irelevanța pe care Uniunea ar avea-o în Asia-Pacific din perspectiva securității. Dezvoltarea relațiilor economice și comerciale ar putea constitui, totuși, și în opinia noastră, un aspect pozitiv în dezvoltarea UE ca actor internațional.

De asemenea, o implicare economică a Europei în Asia-Pacific ar constitui un semn al responsabilității asumate în cadrul parteneriatului transatlantic, mai ales dacă aceasta va contribui și la diminuarea efectelor crizei economice și financiare pentru UE. În acest sens, este relevant discursului din luna noiembrie 2012, al lui Hillary Clinton, fost secretar de stat al SUA, în care menționa că cea mai mare amenințare la adresa securității și parteneriatului transatlantic este un viitor economic slab pe unul sau pe ambele maluri ale Atlanticului. În

²⁹ Anne-Marie SLAUGHTER, „Two NATOs in One”, 5 June 2012, URL: <http://we-nato.org/2012/06/05/two-natos-in-one>.

³⁰ Nicola CASARINI, „The European pivot”, March 2013, URL: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_Asia.pdf.

cadru același discurs, este subliniată nu doar intenția și interesul SUA de a menține parteneriatul cu Europa într-o formă adaptată noilor realități internaționale, ci și rolul acestui parteneriat în urmărirea intereselor economice și strategice în regiunea Asia-Pacific. „Pivotarea noastră către Asia nu este o pivotare în afara Europei. Dimpotrivă, ne dorim ca Europa să se angajeze mai mult în Asia împreună cu noi și să vadă această regiune nu doar ca o piață, ci și ca un punct de concentrare a angajării noastre comune”³¹. Dar, în opinia noastră, implicarea UE în Asia-Pacific trebuie să se realizeze după o reorganizare realistă și pragmatică a priorităților strategice ale Europei.

3.2. Planificarea apărării

În categoria măsurilor de politică externă concretizate în restrângere a acțiunilor și resurselor alocate acestora pe plan mondial, se înscriu și schimbările apărute în planul relației dintre SUA și Europa, în special, în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Anul 2012 a fost marcat de lansarea unei noi inițiative în materie de planificare a apărării, cunoscută sub numele de *smart defence*.

De reținut, în acest sens, este faptul că planificarea apărării se numără printre domeniile de cooperare dintre NATO și UE care au un fundament instituțional. În mai 2003, a fost creat un Grup NATO-UE pentru Capabilități, a cărui menire este garantarea coerenței și a eforturilor complementare depuse în acest domeniu la nivelul celor două organizații. În ciuda faptului că necesitatea unui astfel de Grup poate fi apreciată a imperativă în contextul în care cele două organizații au în comun 22 de state membre și că ambele depun eforturi în dezvoltarea de capabilități, acesta a demonstrat adesea o capacitate redusă de a coordona inițiative similare ale NATO și

³¹ Hillary Clinton, *US and Europe: A revitalized global partnership*, discurs susținut la Institutul Brookings, 29 noiembrie 2012, URL: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/11/201223.htm>.

UE. Un prim exemplu în acest sens este constituirea Grupurilor de Luptă ale UE (EU Battle Groups) și Forța de Răspuns a NATO (NATO Reponse Force)³². Totuși, la nivel informal, au loc întâlniri între Agenția Europeană de Apărare și Conferința NATO a Directorilor pentru Armamente Naționale, ce reduc efectele negative ale insuficienței funcționalității a Grupului NATO-UE pentru Capabilități.

Coordonarea eforturilor în ceea ce privește planificarea apărării se dovedește a fi un aspect cu atât mai important în contextul importanței considerabile pe care conceptul de „apărare inteligentă” a căpătat-o la nivelul celor două organizații, începând cu anul 2012.

Conceptul *smart defence* este definit drept „un nou mod de a gândi generarea de capabilități de apărare moderne de care Alianța are nevoie pentru următorul deceniu și nu numai”³³. *Smart defence* implică ideea că statele membre ale Alianței nu se vor mai putea baza preponderent pe contribuția SUA în ceea ce privește capabilitățile avansate și costisitoare, dovada pentru aceasta fiind chiar intervenția comunității internaționale din Libia³⁴.

Concomitent, în cadrul Uniunii Europene, a fost lansat un concept similar – *pooling and sharing*. Acesta se traduce în practică în decizia mai multor state de a contribui material, financiar la construirea sau achiziționarea unui anumit echipament militar (*pooling*) care, ulterior, va fi utilizat de mai multe state (*sharing*). Menirea acestui tip de practică în materie

³² Conform Mario A. LABORIE IGLESIAS, „NATO-EU Cooperation in the Atlantic Alliance’s Future Strategic Concept (ARI)”, 4 December 2010, URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/defense+security/ari25-2010.

³³ *Smart Defence*, URL: http://nato.int/cps/en/natolive/topics_84268.htm?

³⁴ Pentru detalii, a se vedea Cristina BOGZEANU, „Relația din NATO și UE din perspectiva implicațiilor conceptelor *smart defence* și *pooling and sharing*”, în *Impact Strategic*, nr. 3[44]/2012, pp. 34-41.

de apărare este una pur economică, iar, la nivelul UE, ea există încă din primele etape ale creării Agenției Europene de Apărare (2004), prin intermediul căreia sunt coordonate cele două etape ale procesului descris.

Ideea în sine nu este nicidecum una nouă, principiul „partajării poverii” („burden sharing”) fiind unul extrem de similar mai recente *smart defence* și existent încă de la formarea NATO. Un caracter de noutate are doar amploarea pe care a căpătat-o în prezent, în contextul crizei economice și financiare și al recalculării priorităților strategice de către SUA³⁵. În substratul acestei inițiative se regăsește necesitatea ca europenii să își asume o responsabilitate crescută față de propria securitate în condițiile în care atenția Washingtonului se va concentra preponderent spre regiunea Asia-Pacific.

La nivelul celor două organizații au început deja să se deruleze proiecte în virtutea celor două principii. Astfel, în cadrul NATO, eforturile de implementare a *smart defence* s-au axat pe dezvoltarea acelor capabilități costisitoare și necesare pentru continuarea derulării misiunilor asumate. Este vorba despre sisteme de supraveghere terestră, maritimă și aeriană; sisteme aeropurtate de avertizare și control; combaterea dispozitivelor explozive improvizate, sisteme de comandă și control etc. Simultan, Agenția Europeană de Apărare coordonează alte proiecte de dezvoltare a capabilităților militare, capabilități distincte de cele abordate în cadrul NATO astfel încât eforturile lor să fie complementare. Programul de Instrucție pe Elicoptere, Rețeaua de Supraveghere Maritimă, Celula de Intermediere a Comunicațiilor prin Satelit Europeană, Spitale de campanie, Realimentare în Aer, Viitoare Comunicații Militare prin Satelit, Recunoaștere – Supraveghere – Intelligence, Instrucția Piloților, Centre Europene de Transport,

³⁵ Pentru detalii, a se vedea Cristina BOGZEANU, „Relația dintre NATO și UE din perspectiva Implicațiilor Conceptelor „Smart Defence” și „Pooling and Sharing”, în *Impact Strategic*, nr. 3[44]/2012, pp. 34-41.

Muniții Inteligente, Logistică și Instrucție Navală³⁶ reprezintă inițiativele concrete derulate în virtutea principiului *pooling and sharing*. De remarcat, de asemenea, este faptul că cele două organizații se concentrează asupra acelor capacități care le sunt necesare derulării misiunilor stabilite, dar și cele în domeniul cărora au dezvoltat deja un anumit grad de expertiză.

Principiul apărării inteligente, indiferent că este abordat la nivelul NATO sau al UE, este legat intrinsec de statele europene. La nivelul UE, vorbim despre necesitatea de a dezvolta capacitățile militare necesare susținerii ambițiilor politice ale Uniunii per ansamblu, precum și ale fiecărui stat membru în parte; la nivelul NATO, eforturile de a identifica și găsi o soluție inteligentă de a dezvolta și procura echipament militar au fost generate de scăderea contribuției financiare a statelor europene la bugetul NATO, concomitent cu necesitatea SUA de a-și reduce aportul financiar și cu deplasarea atenției Washingtonului asupra unei noi zone de interes strategic.

3.3. Tendințe în planul misiunilor asumate

După cum am menționat anterior, dimensiunea de securitate a UE a luat naștere cu sprijinul direct și consistent al Alianței Nord-Atlantice. În vederea prezentei argumentări, vom supune analizei două aspecte centrale ale misiunilor asumate de cele două organizații. În primul rând, considerăm necesară analiza rolurilor pe care NATO și UE și le asumă în garantarea și prezervarea securității europene. Aceasta deoarece securitatea europeană reprezintă punctul comun central al responsabilității celor două organizații în materie de securitate și apărare. Deși acest aspect își menține valabilitatea, se poate vorbi, totuși, despre o schimbare de percepție, în special din prisma nivelului de implicare al fiecăreia dintre organizații în acest plan. În al doilea rând, se impune și analiza evoluției

viziunii și abordării managementului crizelor, al cooperării directe în teatrele de operații.

3.3.1. Securitatea europeană între NATO și UE

Glisarea intereselor strategice ale SUA către Asia-Pacific, concomitent cu decizia de a echilibra susținerea financiară a Alianței Nord-Atlantice implică și imperativul ca europenii să își asume un grad mai mare de responsabilitate pentru securitatea proprie și a vecinătății apropiate.

Practic, Washington a transmis destul de clar ideea că se vor implica în menținerea securității europene doar în virtutea principiului apărării colective stipulat prin articolul 5 al Tratatului de la Washington. În acest context, trebuie avute în vedere nu doar focarele de instabilitate din proximitatea UE – Balcanii de Vest, Zona Extinsă a Mării Negre, Africa de Nord și Orientul Mijlociu – ci și re-emergența puterii militare a Federației Ruse. Pornind de la această constatare, putem desprinde un alt punct central al evoluției relației dintre NATO și UE în ceea ce privește poziția față de Moscova. Relațiile cu Rusia ocupă un loc central atât în interesele de securitate ale europenilor, cât și în cele ale SUA.

Glisarea intereselor strategice ale SUA spre Asia-Pacific nu ascunde o „abandonare” a Europei de către SUA, ci necesitatea de a împărți în mod echitabil responsabilitățile față de securitatea regională și internațională. Majoritatea discursurilor oficiale ale liderilor de la Casa albă, precum și mențiunile din declarațiile oficiale relevă această tendință. Spre exemplu, Ghidul Apărării Strategice a SUA (*Sustaining US Global Partnership: Priorities for the 21st Century – 2012*) precizează clar că Europa este principalul partener al SUA în urmărirea securității globale și economice și că își va păstra

³⁶ European Defence Agency, *EDA's Pooling and Sharing*, 24 November 2011, URL: www.eda.europa.eu.

acest statut în viitorul apropiat³⁷. Același document face referire la continuarea angajamentelor SUA față de securitatea europeană, în consolidarea Alianței Nord-Atlantice, dar și la necesitatea schimbării poziției SUA în Europa, în contextul schimbării mediului strategic³⁸.

În ceea ce privește relevanța parteneriatului dintre SUA și UE, unul dintre cele mai elocvente exemple poate fi regăsit în raportarea celor doi actori la programul nuclear al Iranului. Atât SUA, cât și UE au impus sancțiuni economice Teheranului, inclusiv un embargo asupra importului de petrol din acest spațiu. Mai mult, statele europene găzduiesc elemente ale scutului anti-rachetă american, gândit ca măsură defensivă în fața posibilității ca Iran să dezvolte armament nuclear. Continuarea angajamentului SUA și al NATO ca garant al securității statelor europene transpore și din implicațiile scutului anti-rachetă – dovadă a implicării acestora în menținerea securității Europei în contextul amplificării unor riscuri și amenințări precum proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul internațional, criminalitatea organizată.

În același timp, UE și statele sale membre sunt unul dintre principalii aliați în lupta împotriva terorismului declanșată după atacurile de la 11 septembrie 2001, spațiul european putând fi nu doar o potențială țintă a unor astfel de atacuri (a se vedea atacurile de la Madrid și Londra), ci și o cale de acces a teroriștilor către SUA, precum și o posibilă bază de recrutare de noi membri pentru rețelele teroriste. În plus, având în vedere retragerea trupelor militare americane din teatrele de operații din Irak și Afganistan, Europa va juca un rol cu atât mai important din perspectiva eforturilor de contracarare a fenomenului terorist.

³⁷ United States of America Department of Defence, *Sustaining US Global Partnership: Priorities for the 21st Century*, January 2012, pp. 2-3, URL: http://www.defense.gov/news/defense_strategic_guidance.pdf.

³⁸ Ibidem, p. 3.

În același timp, nu trebuie subestimate nici provocările ridicate în față efortului de implementare a celor două inițiative. Eficientizarea planificării apărării presupune un set de schimbări și la nivel național. Dincolo de toate avantajele în plan economic, militar și de securitate implicate de *smart defence* și *pooling and sharing*, acestea au și un revers al medaliei. Astfel, conform paginii web oficiale a NATO, pentru a putea vorbi despre *smart defence*, trebuie ca eforturile să fie cuprindă trei tipuri de activități: *prioritizare* (alinieră priorităților naționale în ceea ce privește capacitățile cu prioritățile NATO); *specializare* (concentrarea investițiilor doar în anumite arii ale industriei de apărare, urmând ca eventualele capacități necesare dar inexistente să fie furnizate de statele specializate în respectivul domeniu); *cooperare*. Toate aceste componente se pot traduce în reale provocări, fiecare comportând dificultăți specifice, însă, specializarea se conturează de departe drept cel mai sensibil aspect al apărării inteligente, dat fiind că impactul asupra planificării la nivelul apărării este maxim. Practic, specializarea presupune că statele vor renunța la a investi în anumite domenii ale industriei de apărare, pentru a se concentra asupra altora, realizate mai bine, în ariile unde există mai multă expertiză sau care sunt mai necesare garantării securității naționale. De pildă, dacă un stat a cărui graniță este reprezentată, în mare parte, de țărmul oceanului, atunci acesta se va concentra preponderent asupra industriei construcției de nave, spre exemplu, lăsând construcția de aeronave în sarcina unui alt stat. Aceasta presupune atât posibilitatea ca organizarea structurilor de forțe la nivel național să fie modificată, cât și posibile efecte negative în plan economic, prin dispariția anumitor ramuri ale industriei de apărare.

Totodată, este necesar de luat în calcul și faptul că organizațiile internaționale sau regionale cu responsabilități în securitate și apărare trebuie să-și păstreze capacitatea de a

aționa, de a-și respecta misiunile asumate prin tratatele fundamentale. Investițiile inteligente trebuie făcute și coordonate, astfel încât indiferent care ar fi componența lor, statele membre să poată furniza, împreună, capacitățile necesare pentru îndeplinirea scopurilor respectivei organizații. Prin urmare, cooperarea și coordonarea proiectelor derulate la nivelul NATO și UE trebuie să ia în calcul și faptul că fiecare dintre ele trebuie să rămână capabilă să acționeze independent de cealaltă.

Securitatea Europei continuă să rămână un aspect important pentru politica externă a Casei Albe, dar așteptările în ceea ce privește rolul pe care îl au actorii europeni, respectiv UE și statele sale membre devin și mai clare în sensul unei implicări mai mari a acestora din urmă. Aceștia sunt puși în situația de a-și asuma rolul de furnizori și nu de consumatori de securitate. Sau, în alte cuvinte, „din perspectiva Washingtonului, Europa a avut la dispoziție mai bine de șase decenii pentru a se ridica din cenușa celui de-al Doilea Război Mondial și să construiască o platformă solidă pentru suveranitatea împărtășită și a unor noi norme de guvernare internațională. Acum, este timpul să împartă responsabilitățile globale cu SUA”³⁹.

De asemenea, la nivelul NATO, această reconsiderare a relațiilor transatlantice se poate traduce și într-o reînțoarcere la funcția de bază a Alianței – apărarea colectivă. Închiderea teatrelor de operații din Afganistan și Irak, derularea misiunii din Libia sub conducerea statelor europene poate releva tendința de a renunța la misiunile non-articol 5 pentru cele tip articol 5. În același timp, de remarcat este însă că proiectul scutului antirachetă rămâne viabil, iar construcția lui continuată. Toate acestea, împreună cu inițiativa *smart defence*

³⁹ Jackson JANES, “Sharing Global Responsibilities”, în *IP Journal*, 1 May 2010, URL: <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/sharing-global-res-ponsibilities>.

pot releva faptul că principalul garant al securității Europei va fi UE, respectiv statele sale membre, SUA jucând un rol de „asigurător al asigurătorilor”, „un asigurător de ultimă instanță”⁴⁰.

În opinia noastră, acesta este punctul esențial în care se regăsește principala schimbare a relației dintre NATO și UE în contextul multipolarității – implicarea mai mare a statelor europene în asigurarea propriei securități, însă, acestei necesități îi sunt atașate provocări serioase.

O primă astfel de provocare se referă la capacitatea financiară și instituțională a europenilor de a îndeplini cu succes acest rol pe scena europeană și internațională. UE nu doar că a fost puternic afectată de criza economică și financiară ale cărei efecte continuă să le resimtă inclusiv în domeniul bugetelor de apărare, dar a și trecut relativ recent printr-o reformă a instituțiilor aferente Politicii de Securitate și Apărare Comune. Mai mult, UE traversează și o reală criză politică, în care însăși viabilitatea și șansele de supraviețuire ale construcției sunt puse sub semnul întrebării și, cu atât mai mult, capacitatea sa de a supraviețui acestei perioade de ample schimbări la nivelul mediului strategic internațional concomitent cu accentuarea lipsei coerenței și coeziunii pe plan intern.

De altfel, multe dintre evenimentele din ultimii trei ani au constituit deopotrivă demonstrații ale conturării acestui nou rol al statelor europene în planul securității regionale, cât și ale insuficienței capacități ale acestora de a le aborda în mod eficient, utilizând cadrul instituțional și instrumentele UE. Unul dintre exemplele elocvente în acest sens este cazul Libiei (2011), unde statele europene au fost cele care au condus operația militară Unified Protector, dar sub egida NATO,

⁴⁰ Jim THOMAS, „Asigurătorul Asigurătorilor”, în *Foreign Policy România*, nr. 25, noiembrie/decembrie 2011, p. 46.

intervenția Uniunii putând fi apreciată, în cel mai bun caz, ca fiind marginală.

O altă demonstrație a incapacității de reacție a UE a fost demonstrată în contextul evenimentelor din Mali, în 2012, când autoritățile au pierdut controlul asupra nordului țării. Guvernul malian a solicitat intervenția militară a Franței și, finalmente, trupele acesteia au pus capăt insurgenței. Problema centrală în acest caz a constat în faptul că pe cât era de necesară și justificată intervenția UE în această situație, pe atât de evidentă a fost lipsa capacității sale de a interveni decisiv în rezolvarea unei crize dintr-un stat, caracterizat drept „un partener important al UE în Africa de Vest”⁴¹. Reacția UE față de această criză este descrisă chiar și pe pagina web oficială a Serviciului European de Acțiune Externă astfel: „De la începutul crizei din Mali (rebeliunea din nord, din 2012 și lovitura de stat din martie 2013), UE a fost alături de această țară (s.n.), susținând activ organizațiile regionale (Comunitatea Economică a Statelor din Africa Centrală și Uniunea Africană) în eforturile lor de a identifica o soluție”⁴². Pe 18 februarie 2013, UE a lansat totuși EU Training Mission (EUTM), cu scopul de a contribui la antrenamentul și organizarea forțelor militare maliene⁴³. EUTM este o misiune militară, al cărei mandat nu implică, însă, și acțiuni de luptă.

Faptul că UE și statele sale membre nu și-au definitivat încă instrumentele și capacitatea de a interveni în managementul crizelor din vecinătatea lor a fost confirmat și de evoluția crizei din Siria. Începută ca parte a valului de revolte populare ce au afectat Africa de Nord și Orientul Mijlociu încă din 2011, revolta împotriva regimului lui Bashar al Assad a

⁴¹ *EU Relations with Mali*, URL: <http://eeas.europa.eu/mali/>.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Council of the European Union, *EU training mission in Mali launched*, Brussels, 18 Feb. 2013, URL: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/135524.pdf>.

escaladat către un veritabil război civil, punctul culminant al acesteia fiind reprezentat de utilizarea de arme chimice de către guvern împotriva rebelilor. Intervenția comunității internaționale, blocată până la acest punct, de opoziția Chinei și a Rusiei în Consiliul de Securitate, a fost acceptată ca fiind necesară totuși. De reținut este că evenimentele din Siria se petrec în primii ani de eforturi ale Casei Albe de a-și concentra politica externă preponderent asupra regiunii Asia-Pacific. Conform viziunii SUA asupra politicii externe, conturate după punctul culminant al crizei economice și financiare, Siria nu face parte din regiunea asupra căreia se concentrează prioritățile strategice ale Americii, ci din una dintre regiunile în care partenerii europeni ar trebui să își demonstreze capacitatea de a acționa ca actori globali alături de Washington, împărțând responsabilitățile globale în materie de securitate.

În ceea ce privește UE, Siria face parte din spațiul vizat prin Politica Europeană de Vecinătate, inițiativă menită să asigure un spațiu de securitate stabil în proximitatea granițelor UE. O implicare majoră a Uniunii era, prin urmare, mai mult decât justificată. Și aceasta cu atât mai mult cu cât turbulențele din Siria afectează serios un alt stat cu care Bruxelles și-a propus să își dezvolte relațiile, stat care traversează el însuși o perioadă în care securitatea internă este puternic afectată de proteste ale populației contra liderilor politici – Turcia. Nu mai departe de iulie 2013, în contextul unei reacții violente a autorităților turce contra protestatarilor, liderii de la Bruxelles își propuneau un parteneriat consolidat cu Turcia și revigorarea procesului de aderarea a acesteia⁴⁴. La toate acestea putem adăuga relevanța strategică pe care Turcia o are pentru UE din perspectiva securității energetice, a relațiilor cu Federația Rusă

⁴⁴ Stefan FÜLE, *Speech – EU-Turkey bound together*, June, 7th, 2013, URL: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-517_en.htm.

și a echilibrului de putere în Zona Extinsă a Mării Negre⁴⁵. Prin urmare, ar fi fost de așteptat o intervenție majoră a Uniunii în managementul crizei din Siria, cel puțin din punct de vedere diplomatic și umanitar, căi prin care UE s-a afirmat ca actor relevant de securitate pe arena internațională, constituind chiar valoarea adăugată adusă de europeni în planul managementului crizelor. Reacția practică a UE în acest sens a constat într-un embargo asupra armelor și echipamentelor ce pot fi utilizate pentru reprimarea internă și sancțiuni punctuale pentru cei ce au luat parte la reprimare, măsuri care, în condițiile „crizei armelor chimice” din august 2013, s-au dovedit insuficiente pentru a putea aprecia că Uniunea are o contribuție reală la managementul acestei crize, afectându-i în mod clar credibilitatea ca actor regional și internațional relevant.

Nici la nivelul NATO nu s-a conturat încă o acțiune comună în acest caz, secretarul general al Alianței anunțând doar că modul în care intervenția în Siria se va desfășura rămâne opțiunea statelor membre, NATO neavând încă niciun rol stabilit încă. Astfel, la momentul redactării acestui studiu, gestionarea acestei crize este discutată între SUA și Rusia în termenii unei intervenții militare. Atitudinea Washingtonului și a Moscovei față de această criză relevă faptul că cele două se îndreaptă către multilateralism, practica firească de a aborda relațiile internaționale în context multipolar. Problema care se ridică, însă, în acest caz, se referă la rolul jucat de UE în gestionarea acestei crize, mai ales având în vedere că evenimentele au loc în vecinătatea sa.

⁴⁵ Pentru detalii, a se vedea Cristina BOGZEANU, *Evoluția mediului de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre și influența acesteia asupra configurării Forțelor Navale ale României pe termen mediu și lung*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012, pp. 33-39

3.3.2. Managementul crizelor. Concepte și operații

După cum am menționat anterior, atât NATO, cât și UE acordă o importanță considerabilă cooperării practice în teatrele de operații, însă, marea parte a acestor operații se apropie în mod rapid de finalizare.

În 2003, NATO și UE publicau o „Abordare Concertată”⁴⁶ a Balcanilor de Vest, prin care își exprimau viziunea comună asupra crizelor din regiune și își propuneau cooperarea în vederea stabilizării regiunii. În 2003, Operația Concordia (UE) prelua responsabilitățile Operației Allied Harmony a NATO din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, iar, în 2004, Althea (UE) prelua responsabilitățile SFOR (NATO) în Bosnia și Herțegovina. În Kosovo, alături de misiunea de menținere a păcii KFOR (NATO), este desfășurată, în paralel, din 2008, EULEX (UE), misiune civilă, de sprijin al autorităților kosovare în privința domniei legii⁴⁷. În Afganistan, alături de ISAF, începând cu 2007, UE a derulat misiunea EUPOL, cu caracter civil, cu scopul de a sprijini cu expertiză reformele din Ministerul de Interne de la Kabul, profesionalizarea forțelor de poliție și conectarea poliției afgane la reforma din planul justiției. Ambele misiuni sunt programate să se încheie la finele anului 2014. De asemenea, de reținut este că, dacă misiunile din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei și cele din Bosnia și Herțegovina s-au derulat în virtutea acordurilor „Berlin Plus”, cele din Kosovo și Afganistan nu au avut la bază și un acord de natură politică.

Cooperarea în aceste cazuri s-a realizat pe principiile abordării cuprinzătoare și complementarității. Intervențiile NATO au avut loc, de regulă, în momentele de apogeu ale

⁴⁶ *EU and NATO agree concerted approach for the Western Balkans*, 29 July 2003, URL: <http://www.nato.int/docu/pr/2003/p03-089e.htm>.

⁴⁷ Pentru detalii, a se vedea Cristina BOGZEANU, *Rolul NATO și al UE în managementul crizelor din Balcanii de Vest*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.

crizelor, iar cele ale UE au fost fundamentate preponderent pe mijloace civile de management al crizelor. Practic, intervențiile NATO și-au găsit o continuare în abordarea civilă a UE care, odată ce s-au putut derula într-un mediu relativ stabil de securitate, s-au putut concentra asupra construcției unor state democratice, fundamentate pe principiile statului de drept. Încheierea unui acord de normalizare a relațiilor dintre Kosovo și Serbia (19 aprilie 2013), în cadrul negocierilor facilitate de UE, a fost privit drept un succes comun al celor două organizații⁴⁸, în care NATO a avut rolul de a asigura mediul stabil de securitate, iar eforturile UE au fost maxime pe linie diplomatică.

NATO și UE au cooperat și în Darfur, unde au sprijinit misiunea Uniunii Africane, precum și în largul coastelor somaleze, unde cele două organizații conlucrează în vederea combaterii pirateriei.

Una dintre problemele care se ridică în contextul apropierei de final a acestor misiuni constă în asigurarea interoperabilității între atât între trupele SUA și cele europene, cât și între NATO și UE. Mai mult, în contextul crizei economice și financiare, multe dintre statele mici, membre ale Alianței, se remarcă prin reducerea tendinței de a susține politic SUA⁴⁹. În acest sens, la nivelul NATO, a fost lansată Inițiativa Forțelor Conectate (*Connected Force Initiative*), menită să favorizeze menținerea interoperabilității trupelor NATO și după încheierea misiunii din Afganistan, dar, de această dată, prin educație și exerciții comune.

În ceea ce privește managementul crizelor de dată relativ recentă, nici NATO, nici UE și cu atât mai puțin cooperarea dintre ele nu se conturează a fi capabile să determine rezultate pozitive. Ne referim, și de această dată, la evoluția

evenimentelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu. Viziunea asupra securității europene descrisă în paginile anterioare relevă necesitatea asumării unui rol mai puternic de către europeni în planul securității proprii. Mai mult, aceștia și cadrul normativ și instituțional pentru asumarea unui asemenea rol. Conform articolului 24 din Tratatul de la Lisabona (2009), „Competența Uniunii în materie de politică externă și de securitate comună include toate domeniile politicii externe, precum și toate chestiunile referitoare la securitatea Uniunii, inclusiv la definirea treptată a unei politici de apărare comune care poate conduce la o apărare comună”⁵⁰.

Totuși, revoltele populare din nordul Africii și Orientul Mijlociu nu au determinat o acțiune concretă a Uniunii în acest sens, deși specificul evenimentelor justifică, potrivit extrasului din Tratat mai sus menționat, deplin intervenția. NATO, pe de altă parte, își propusese, inițial, să își păstreze o oarecare detașare, dat fiind că proiectele individuale ale unuia dintre statele sale membre, Turcia, nu îi permitea recurgerea la forță în acest caz⁵¹. Intervenția s-a realizat, totuși, sub egida NATO, sub conducere anglo-franceză, iar cooperarea dintre cele două organizații, în contextul „paraliziei” UE, a fost, practic, inexistentă. Cu alte cuvinte criza din 2011 a Libiei a dat naștere unei reale crize a relației dintre NATO și UE, ilustrând cu claritate deficiențele în funcționarea practică a acestui parteneriat.

O importanță considerabilă o are, în planul cooperării NATO-UE în managementul crizelor, rolul jucat de SUA. Una dintre premisele de la care am plecat în realizarea prezentului studiu a fost constituită de faptul că SUA joacă un rol crucial în cadrul acestui parteneriat, iar domeniul managementului

⁴⁸ *Serbia and Kosovo reach landmark deal*, URL: http://eeas.europa.eu/top_stories/2013/190413__eu-facilitated_dialogue_en.htm.

⁴⁹ Chris SMITH, *Op. Cit.*, p. 19.

⁵⁰ *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene*, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010, p. 30.

⁵¹ Chris SMITH, *Op. Cit.*, p. 28.

crizelor nu face excepție de la această tendință. Există chiar argumentări ale faptului că până și acordurile „Berlin Plus” aveau în substratul lor nu în mod necesar cooperarea dintre NATO și UE în managementul crizelor, nu accesul Uniunii la capacitățile NATO, ci la capacitățile SUA⁵². Conform sursei citate, în orice negociere dintre UE și Alianță, Bruxelles ajunge, în cele din urmă, să trateze cu Washington.

Elocvent, în acest sens, este, în opinia noastră, faptul că, dacă între NATO și UE există puține documente care să reglementeze cooperarea în managementul crizelor, între SUA și UE există două astfel de acte.

Primul dintre ele – „Planul de lucru asupra dialogului tehnic și cooperării consolidate dintre UE și SUA în managementul crizelor și prevenirea conflictelor” (2007) – abordează participarea SUA la misiunile derulate sub egida Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA). Cel de-al doilea document – „Acordul cadru între Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană asupra participării Statelor Unite ale Americii în operațiile de management al crizelor derulate de Uniunea Europeană” – a fost semnat în mai 2011. Ambele documente fac referire la managementul crizelor cu ajutorul instrumentelor civile, încercându-se astfel ca aceste acorduri să nu constituie o dublare sau să nu poată fi asemănaute cooperării în plan militar între NATO și UE.

Un alt aspect care trebuie avut în vedere în ceea ce privește viziunea NATO și a UE asupra managementului crizelor se referă la semnificația și implicațiile ideii de „*abordare cuprinzătoare*”, prezentă în concepțiile ambelor organizații. Notabil în acest sens este faptul că „*abordarea cuprinzătoare*” nu se referă în exclusivitate la relația dintre NATO și UE, aceasta fiind doar un domeniu de aplicabilitate al conceptului. Conceptul nu presupune doar concursul dintre

⁵² Erwan LAGADEC, *Transatlantic relations in the 21st century: Europe, America and the rise of the rest*, Routledge, New York, 2012, p. 124.

eforturile civililor și militarilor în gestionarea crizelor, indiferent că este vorba despre instituții supra-naționale sau autorități naționale.

Ideea de „*abordare cuprinzătoare*” a fost pusă în practică de NATO și UE în misiunile derulate în paralel. De asemenea, de regulă, abordarea cuprinzătoare a crizelor subsuma și ideea complementarității, a tipurilor de instrumente operaționalizate de fiecare dintre organizații în managementul crizelor. Astfel, contribuția NATO era preponderent militară, iar cea a UE – preponderent civilă. De fapt, această viziune a și fost încurajată de către SUA pe principiul evitării suprapunerii funcțiilor celor două organizații, dar și al evitării situației în care relația dintre NATO și UE ar căpăta un caracter competitiv.

În prezent, după cum am demonstrat anterior, nu se mai poate vorbi despre teama ca UE să devină un competitor al NATO în materie de securitate și apărare, ci despre necesitatea ca Bruxelles să devină un partener egal al NATO. Inițiativa *pooling and sharing*, prin care se urmărește dezvoltarea capacităților militare ale UE, deci a capacității sale de a acționa unilateral în managementul crizelor, susține această idee. Mai mult, notabilă este și mențiunea din Conceptul Strategic al NATO adoptat la Lisabona în ceea ce privește dezvoltarea de capacități civile la nivelul Alianței: „vom forma o capacitate civilă, adecvată, dar modestă, de management al crizelor pentru a comunica mai eficient cu partenerii civili, construită pe baza lecțiilor învățate din operațiile conduse de NATO”⁵³. Cu alte cuvinte, fiecare dintre cele două organizații își creează un minimum de instrumente necesare pentru a acționa singure, unilateral, continuând să acorde, totuși, o importanță semnificativă conceptului de

⁵³ *Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă*, în Impact Strategic, nr. 4[37]/2010, pp. 10-11.

„abordare cuprinzătoare”.

Diferența față de mesajele transmise în perioada ce a precedat criza economică și financiară este considerabilă. Jaap de Hoop Scheffer, în discursul la care am făcut referire și anterior (Berlin, 2007), sublinia caracterul complementar al celor două organizații: „[succesul nostru] depinde de crearea unui mediu sigur pentru dezvoltarea politică și economică. NATO poate crea acest mediu, dar nu poate face mai mult. NATO nu are mijloacele civile pentru a conduce mai departe reconstrucția și nici nu are nici un interes să dezvolte acest gen de mijloace. UE este cea care are astfel de mijloace. Acesta este motivul pentru care [Uniunea] poate, alături de alți actori civili, să dea un stimul decisiv reconstrucției. Cu alte cuvinte, cele două instituții depind una de cealaltă”⁵⁴.

De Hoop Scheffer sublinia astfel necesitatea cooperării din perspectiva complementarității instrumentelor pe care le dețin cele două organizații, dar și a lecțiilor învățate împreună în teatrele de operații din Balcanii de Vest și Afganistan. Totuși, de remarcat este faptul că, de atunci, deși discursurile ce promovează și reiterează stringența consolidării cooperării au devenit din ce în ce mai ample, în timp ce, concomitent, atât NATO, cât și UE depun eforturi de consolidare a capacităților pe care nu le aveau suficient sau deloc dezvoltate. Respectiv, la nivelul NATO, identificăm dorința de a dezvolta capacități civile, în timp ce, la nivelul UE, cea de a dezvolta capacități militare.

Prin urmare, care este forma pe care „abordarea cuprinzătoare” o va cunoaște în cadrul relațional NATO-UE sau care este semnificația curentă a acestui concept pentru cele două organizații?

În opinia noastră, conceptul „abordare cuprinzătoare”

⁵⁴ NATO and the EU: Time for a New Chapter. Keynote speech by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer, 29 Jan. 2007, Berlin, Germany, URL: <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s070129b.html>.

constitua un cadru, precum și o oportunitate de a valorifica experiența comună a celor două organizații și de a o duce spre un nivel mai înalt de dezvoltare, fiind fundamentată pe unul dintre cele mai importante principii care reglementează raportul dintre cele două organizații. Însă, similar cazului Acordurilor „Berlin Plus”, este posibil să avem de a face cu o inițiativă pe cale de a înceta a mai produce efecte concrete, cu o inițiativă a cărei forță de a genera consecințe, planuri de acțiune. Încercarea de a realiza o „împărțire a responsabilităților” (*burden sharing*) în cadrul acestui parteneriat prin asumarea de instrumente distincte de management al crizelor poate să fi fost estompată de mai recente inițiative în planul dezvoltării capacităților – *smart defence* și *pooling and sharing*.

„Abordarea cuprinzătoare” nu constituie însă singura modalitate identificată de a împărți responsabilitățile în materie de securitate și apărare între NATO și UE. Există opinii conform cărora relația dintre NATO și UE ar trebui fundamentată pe principiul împărțirii responsabilităților în plan geografic, respectiv, NATO să se ocupe de crizele și conflictele din Asia de Sud, iar UE de cele din Balcani și Africa⁵⁵.

O astfel de împărțire a responsabilităților ar fi, totuși, în opinia noastră puțin fezabilă în actualul context internațional. În primul rând, la o privire atentă asupra dezvoltării UE în materie de securitate și apărare sau asupra reacției Bruxelles-ului în crize recente precum Georgia (2008), Libia (2011), Mali (2013), este ușor de constatat că Uniunea nu are încă resursele necesare să acopere unilateral o regiune din punctul de vedere la garantării securității. În al doilea rând, statele europene, care reprezintă toți membrii UE și marea parte a membrilor NATO ar fi supuși necesității de a contribui la misiunile derulate în ambele spații, iar analiza dedicată planificării apărării relevă

⁵⁵ Daniel HAMILTON (coord.), *Alliance Reborn: An Atlantic Compact for the 21st Century. The Washington NATO Project*, February 2009, URL: http://transatlantic.sais-jhu.edu/sebin/i/y/nato_report_final.pdf, p. xi.

clar că acest lucru nu este încă posibil.

Prin urmare, într-un scenariu de tip „cel mai bun caz posibil”, securitatea europeană și a spațiului învecinat acesteia sunt garantate într-un parteneriat echitabil, deplin complementar, fundamentat pe acte normative fără echivoc și derulat în cadre instituționale adecvate între NATO și UE.

3.3.3. Noi domenii de cooperare. Securitatea cibernetică și securitatea energetică

Dincolo de necesitatea adaptării modului de abordare a unor aspecte comune la noile caracteristici ale mediului internațional de securitate, se poate remarca și intrarea de noi preocupări pe agendele de securitate ale NATO și UE. Dintre acestea, considerăm că *riscurile de natură cibernetică și cele aferente securității energetice* captează într-un grad considerabil atenția celor două organizații și generează eforturi semnificative pentru contracararea lor.

Menționăm, încă de la începutul prezentului studiu, că mediul internațional de securitate se caracterizează, în prezent, nu doar prin fenomenul tranziției puterii dinspre principalul pol de putere către centre emergente de putere, ci și printr-un fenomen de difuzie a puterii dintre actorii statali către cei non-statali. În acest sens, securitatea cibernetică ocupă un loc aparte.

Ca majoritatea fenomenelor care caracterizează mediul internațional de securitate și relațiile internaționale în perioada contemporană, nici securitatea cibernetică, războiul cibernetic și nici puterea cibernetică nu sunt concepte apărute și dezvoltate în contextul de după criza economică și financiară. Ele existau deja în vocabularul studiilor de securitate și militare. Nouă este amploarea și importanța pe care aceste idei și fenomene au căpătat-o în perioada analizată în prezentul studiu.

Conceptul Strategic al NATO din 2010 menționează,

pentru prima dată, că „atacurile ciberneticice (...) riscă să atingă un prag ce poate amenința prosperitatea, securitatea și stabilitatea statelor și a zonei euroatlantice”⁵⁶. Deși securitatea cibernetică nu este abordată în Strategia europeană de securitate din 2003, Raportul privind punerea în aplicare a strategiei europene de securitate, din 2008, menționează, pe lista amenințărilor curente de securitate și atacurile de acest tip, subliniind că „atacurile împotriva sistemelor IT private sau guvernamentale din statele membre ale UE i-au conferit acesteia o nouă dimensiune, aceea de posibilă armă economică, politică și militară”⁵⁷.

Inițiativele Uniunii în planul securității ciberneticice sunt extrem de numeroase, cele mai recente fiind lansate în cursul anului 2013. Astfel, Comisia Europeană a publicat o „Strategie de Securitate Cibernetică a Uniunii Europene. Un Spațiu cibernetic deschis, sigur și securizat”⁵⁸, însoțit de o directivă⁵⁹ care stabilește măsurile de adoptat de către statele membre pentru atingerea obiectivelor stabilite în strategie. Chiar dacă ideea de securitate cibernetică presupune referința la o gamă extrem de extinsă de domenii de aplicabilitate, dat fiind gradul mare de dependență al societăților contemporane de starea

⁵⁶ *Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă, în Impact Strategic, nr. 4[37]/2010, pp. 10-11.*

⁵⁷ *Raport privind punerea în aplicare a strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare*, Bruxelles, 11 decembrie 2008, URL: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/press_data/RO/reports/104652.pdf, p. 5.

⁵⁸ Pentru detalii, a se vedea *EU Cyber Security Strategy*, URL: <http://www.eeas.europa.eu/policies/eu-cyber-security/>.

⁵⁹ Pentru detalii, a se vedea *Commission Proposal for a Directive concerning measures to ensure a high common level of network and information security across the Union*, URL: <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/commission-proposal-directive-concerning-measures-ensure-high-common-level-network-and>.

optimă a acestui spațiu, Strategia de securitate cibernetică a UE abordează problema dezvoltării politicii și capacităților de apărare cibernetică legate de cadrul PSAC. Amploarea riscurilor, gradul de dependență, varietatea tipurilor de actori implicați face necesar ca acest aspect să nu poată fi abordat în mod adecvat decât prin cooperare pe mai multe niveluri: public-privat, național-internațional, civil-militar. Și în acest caz, cooperarea cu NATO ocupă un loc important: „pentru evitarea duplicărilor, UE va explora posibilitățile asupra modalităților în care UE și NATO își pot completa reciproc eforturile pentru a crește reziliența infrastructurilor critice guvernamentale, de apărare și de informații de care depind membrii celor două organizații”⁶⁰.

Și la nivelul NATO, abordarea securității ciberetice a cunoscut o evoluție similară. În iunie 2011, NATO a adoptat o nouă politică de apărare cibernetică, precum și un plan de acțiune asociat, ce stabilește o viziune clară asupra modului în care NATO își sporește eforturile de apărare cibernetică. De asemenea, a fost stabilit cadrul instituțional în care această politică se implementează⁶¹.

Rolul pe care NATO și-l asumă în materie de securitate cibernetică este, însă, mai redus decât cel al UE, dat fiind că Politica de Apărare Cibernetică a Alianței se concentrează preponderent asupra protecției rețelelor NATO și cerințelor de apărare cibernetică legate de rețelele naționale, dar pe care Alianța se bazează pentru a-și duce la îndeplinire sarcinile fundamentale: apărarea colectivă și managementul crizelor.

Cooperarea dintre NATO și UE în acest domeniu este cu

⁶⁰ *Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions, Cybersecurity Strategy of the European Union. An Open, Safe and Secure Cyberspace*, Brussels, 07.02.2013, JOIN (2013)1 final, p. 11.

⁶¹ Pentru detalii, a se vedea *NATO and Cyber Defence*, URL: http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_78170.htm?

atât mai complicată cu cât presupune și concursul consistent al autorităților naționale, precum și al actorilor din mediul privat. De asemenea, pentru a putea valorifica la maximum parteneriatul dintre cele două organizații în acest plan, ar fi necesar ca acesta să se manifeste în planul dezvoltării de capacități (problema securității ciberetice a fost deja inclusă în proiecte de tip *smart defence*), schimb de informații eficient între actorii implicați, precum și stabilirea unui mod comun de cercetare, evaluare a riscului și răspuns la evenimente ce pot constitui un risc cibernetic. Comunicarea inter-instituțională este crucială pentru o contracarare eficientă în comun a riscurilor ciberetice.

Similar pot fi analizate și preocupările celor două organizații în planul securității energetice. Conceptul Strategic al NATO din 2010 face referire la riscul pe care îl reprezintă nivelul mare de dependență în plan energetic a statelor membre NATO, precum și asupra vulnerabilității infrastructurilor critice din acest domeniu. Referire la securitatea energetică face și Raportul privind punerea în aplicare a strategiei europene de securitate, din 2008, accentul fiind așezat pe problema dependenței energetice a statelor europene, necesitatea unei politici energetice a UE și diversificarea combustibililor.

În linii mari, preocupările NATO în acest domeniu sunt centrate pe trei aspecte majore: protecția infrastructurilor critice energetice (ce pot fi facil ținte pentru atacuri teroriste sau ciberetice), eficiența energetică a forțelor desfășurate⁶² și minimizarea impactului acestora asupra mediului, caracterul insuficient al resurselor ce poate duce la conflicte. În planul

⁶² În cursul anului 2013, a fost organizată o tabără menită să ducă la identificarea celor mai bune practici pentru economisirea de resurse energetice în timpul operațiilor. Pentru detalii, a se vedea „Smart Energy camp opens eyes to promising energy saving solutions”, 13 Jun. – 26 Jun. 2013, URL: http://www.nato.int/cps/ar/SID-6F95EE29-67535D83/natolive/news_101896.htm?selectedLocale=en.

protecției infrastructurilor critice energetice, NATO poate lista cel puțin două operații care presupun și astfel de activități. Este vorba, în primul rând, despre Operația Active Endeavour din Marea Mediteraneană, care implică și activități de escortă a vaselor civile. De asemenea, operația contra pirateriei din largul coastelor somaleze presupune protejarea navelor ce transportă petrol.

Pentru UE, problema securității energetice se conturează distinct. Pe de o parte, putem identifica, la nivelul Agenției Europene de Apărare, inițiative similare, precum „Military Green” sau „Go Green”, axate pe dezvoltarea de echipamente militare care nu au un impact negativ asupra mediului înconjurător. Spre exemplu, „Go Green” presupune dezvoltarea de echipamente militare ce utilizează surse de energie regenerabilă⁶³. Totuși, pentru Bruxelles, mult mai stringentă se conturează a fi rezolvarea dificultății de a crea o politică energetică a UE și o piață comună în acest sens, precum și reducerea dependenței de hidrocarburile rusești.

Necesitatea cooperării între NATO și UE în acest domeniu este acceptată și recunoscută de ambele părți, dar identificarea unor moduri de materializare este dificilă. Chiar și în contextul în care rolurile celor două organizații sunt distincte dar complementare, cooperarea se conturează totuși ca o necesitate stringentă.

⁶³ Pentru detalii, a se vedea Vytautas KERŠIULIS, „Strategy Options For Installation Of Modern Energy Technologies Into Military Bases”, în *Energy Security: Operational Highlights*, no. 2/2013, pp. 8-11.

CONCLUZII

Parteneriatul euroatlantic rămâne unul de o importanță crucială pentru actorii de pe ambele țărmuri ale Atlanticului. Relația dintre SUA și Europa este una bine consolidată, fundamentată pe un set de valori și interese comune ce poate asigura baza unor relații sustenabile, în ciuda divergențelor de opinie ce se pot ivi de-a lungul timpului. Oricine ar fi tentat să sublinieze importanța fundamentului cultural, valoric, istoric comun în crearea de alianțe poate supune analizei tipul de dificultăți întâlnite în cooperarea dintre SUA și China, sau dintre SUA și Rusia.

Declinul relativ al puterii SUA nu echivalează cu un viitor al sistemului internațional fără SUA ca actor global și nici politica SUA față de partenerii europeni nu înseamnă o „abandonare” a acestora, aceste fapte relevând doar imperativul clar al împărțirii responsabilității, a echilibrării sarcinilor în materie de securitate, ceea ce are repercusiuni clare asupra relației dintre NATO și Uniunea Europeană. Acest principiu al echilibrării sarcinilor se reflectă atât în plan strategic, cât mai ales economic. Uniunea Europeană, deși marcată în continuare de serioase dificultăți economice și politice pe plan intern, va trebui să își asume un rol crescut în privința generării propriei securități și a stabilității spațiului învecinat. Totuși, evenimentele recente indică existența unor vulnerabilități clare în acest sens, UE remarcându-se în ceea ce privește managementul crizelor din vecinătatea apropiată, din păcate, prin ineficiență, dificultate de reacție sau reacții insuficiente, cu un impact prea mic pentru a putea face diferența între stabilitate și instabilitate, chiar și din perspectiva instrumentelor care au făcut Uniunea un actor relevant pe arena internațională (dimensiunea civilă a managementului crizelor, diplomație, ajutor umanitar etc.).

De reținut este și faptul că această responsabilitate nu echivalează și cu o îndreptare spre irelevanță a SUA și a NATO pentru securitatea spațiului european, relația cu acestea fiind de așteptat să funcționeze ca asigurare pentru primele menționate, SUA jucând un rol de „asigurător al asigurătorilor”, „un asigurător de ultimă instanță”⁶⁴. În substratul acestui proces de reîmpărțire a responsabilităților, se poate identifica ideea că este necesar ca europenii să se comporte ca parteneri egali.

Analiza documentelor și declarațiile oficiale emise de către NATO și UE scoate în evidență necesitatea și importanța parteneriatului strategic dintre cele două organizații. Însă, formularea acestor texte, care abundă în ideea „îmbunătățirii”, „consolidării”, „dezvoltării” cooperării, precum și studierea modurilor în care această cooperare se concretizează relevă existența unor dificultăți notabile în calea acestui proces, dificil de surmontat. Cauzele sunt multiple și, în aparență, par chiar paradoxale. Totuși, natura distinctă a celor două organizații, modurile diferite de funcționare și organizare, chiar diferențele în ceea ce privește evoluția în timp, precum și apartenența SUA la NATO au fost de ajuns pentru a permite existența acestora.

Această stare este una de actualitate, dar nu recentă. Dar, cu trecerea timpului, datele problemei se complică din ce în ce mai mult. Parteneriatul este mai necesar, mai util, dar și mai dificil de realizat pe fondul resurselor mai puține, și a schimbărilor apărute în planul priorităților strategice ale statelor membre.

⁶⁴ Jim THOMAS, *Op. Cit.*

BIBLIOGRAFIE

1. ***, *Chicago Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012*, Press Release (2012) 062, URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.
2. ***, CIA World Factbook, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>.
3. ***, *Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă*, în *Impact Strategic*, nr. 4[37]/2010.
4. ***, *CSDP Partnership*, URL: http://www.eeas.europa.eu/csdp/partners/index_en.htm.
5. ***, *EU-NATO Declaration on ESDP*, 16 December 2002, URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm.
6. ***, National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, 2012, URL: www.dni.gov/nic/globaltrends.
7. ***, *NATO-EU: a strategic partnership*, URL: http://www.nato.int/cps/en/nato live/topics_49217.htm.
8. ***, Stockholm International Peace Research Institute, *The 15 countries with the highest military expenditure in 2012*, URL: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/Top%2015%20table%202012.pdf>.
9. ***, *The NATO-EU Strategic Partnership*, URL: <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf>.
10. ***, *Versiune consolidată a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene*, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010.
11. BOGZEANU, Cristina, *Rolul NATO și al UE în managementul crizelor din Balcanii de Vest*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.
12. BOGZEANU, Cristina, „Implicații ale tranziției spre multipolaritate asupra relației dintre NATO și UE”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [48]/2013.
13. BOGZEANU, Cristina, „Relația din NATO și UE din perspectiva implicațiilor conceptelor *smart defence* și *pooling and sharing*”, în *Impact Strategic*, nr. 3[44]/2012, pp. 34-41.

14. CASARINI, Nicola, „The European pivot”, March 2013, URL: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_Asia.pdf.
15. CLINTON, Hillary, *US and Europe: A revitalized global partnership*, discurs susținut la Institutul Brookings, 29 nov. 2012, URL: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/11/201223.htm>.
16. FERGUSSON, Niall, „A World Without Power”, în *Foreign Policy*, 1 July 2004, URL: http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/07/01/a_world_without_power?page=0,3.
17. FRUNZETI, Teodor, „Abordarea cuprinzătoare în gestionarea crizelor”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [44]/2012.
18. HAMILTON, Daniel (coord.), *Alliance Reborn: An Atlantic Compact for the 21st Century. The Washington NATO Project*, February 2009, URL: http://transatlantic.sais-jhu.edu/sebin/i/y/nato_report_final.pdf.
19. HOWORTH, Jolyon, „NATO and ESDP: Institutional Complexities and Political Realities”, în *Politique Étrangere. English edition*, no. 4/2009, URL: www.ifri.org/downloads/pe4_2009howorth.pdf.
20. JANES, Jackson, „Sharing Global Responsibilities”, în *IP Journal*, 2010, URL: <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/sharing-global-responsibilities>.
21. LABORIE IGLESIAS, Mario A., „NATO-EU Cooperation in the Atlantic Alliance’s Future Strategic Concept (ARI)”, 4 December 2010, URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/defense+security/ari25-2010.
22. LAGADEC, Erwan, *Transatlantic relations in the 21st century: Europe, America and the rise of the rest*, Routledge, New York, 2012.
23. NYE, Joseph S. Jr., „The Future of American Power. Dominance and Decline in Perspective”, în *Foreign Affairs*, Vol. 89, no. 6, November/ December 2010.
24. SLAUGHTER, Anne-Marie, „Two NATOs in One”, 5 June 2012, URL: <http://we-nato.org/2012/06/05/two-natos-in-one>.
25. SMITH, Chris, *EU-NATO Relations*, Work Package 4. Politics and Ideology, June 2011, URL: http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/63/83/81/PDF/EWP_politics_ideology_Eu_NATO.pdf.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Daniela RĂPAN

Lucrarea conține 58 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: editura@unap.ro

Tel.: 319.48.80/453; 245

Fax: 021/319.59.69